Euroopa Parlament
2019-2024

Kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjon

2023/2113(INI)

26.10.2023

RAPORTI PROJEKT

õigusriigi olukorda käsitleva Euroopa Komisjoni 2023. aasta aruande kohta (2023/2113(INI))

Kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjon

Raportöör: Sophia in 't Veld

Kaasatud komisjoni arvamuse koostaja vastavalt kodukorra artiklile 57:
Adrián Vázquez Lázara, õiguskomisjon

SISUKORD

lk

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK.....3

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK

õigusriigi olukorda käsitleva Euroopa Komisjoni 2023. aasta aruande kohta (2023/2113(INI))

Euroopa Parlament,

– võttes arvesse Euroopa Liidu lepingut (ELi leping), eriti selle artiklit 2, artikli 3 lõiget 1, artikli 3 lõike 3 teist lõiku, artikli 4 lõiget 3 ning artikleid 5, 6, 7, 11, 19 ja 49,

– võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut ja eelkõige selle artikleid, mis käsitlevad liidus demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste austamist, kaitset ja edendamist, sealhulgas artikleid 70, 258, 259, 260, 263, 265 ja 267,

– võttes arvesse Euroopa Liidu põhiõiguste hartat,

– võttes arvesse Euroopa Liidu Kohtu praktikat,

– võttes arvesse komisjoni 5. juuli 2023. aasta teatist „2023. aasta aruanne õigusriigi kohta. Õigusriigi olukord Euroopa Liidus“ (COM(2023)0800),

– võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta määrust (EL, Euratom) 2020/2092, mis käsitleb üldist tingimuslikkuse korda liidu eelarve kaitsmiseks[1] (edaspidi „õigusriigi tingimuslikkuse määrus“),

– võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. aprilli 2021. aasta määrust (EL) 2021/692, millega luuakse kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1381/2013 ning nõukogu määrus (EL) nr 390/2014[2],

– võttes arvesse inimõiguste ülddeklaratsiooni,

– võttes arvesse ÜRO inimõiguste ja põhivabaduste kaitset käsitlevaid õigusakte ning ÜRO inimõiguste olukorra üldise korrapärase läbivaatamise protsessi soovitusi ja aruandeid, samuti ÜRO lepingute järelevalveorganite kohtupraktikat ja Inimõiguste Nõukogu erimenetlusi,

– võttes arvesse demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo, rahvusvähemuste ülemvoliniku, meediavabaduse esindaja ja Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) muude organite soovitusi ja aruandeid,

– võttes arvesse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni ja Euroopa sotsiaalhartat, Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa sotsiaalõiguste komitee kohtupraktikat ning Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee, ministrite komitee, inimõiguste voliniku, rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoni, diskrimineerimisvastase, mitmekesisuse ja kaasatuse juhtkomitee, Veneetsia komisjoni

[1] ELT L 433 I, 22.12.2020, lk 1.
[2] ELT L 156, 5.5.2021, lk 1.

ja Euroopa Nõukogu teiste organite konventsioone, soovitusi, resolutsioone, arvamusi ja aruandeid,

– võttes arvesse 23. mai 2007. aasta Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liidu vahelist vastastikuse mõistmise memorandumit ja nõukogu 8. juuli 2020. aasta järeldusi ELi prioriteetide kohta koostööks Euroopa Nõukoguga 2020.–2022. aastal,

– võttes arvesse komisjoni 20. detsembri 2017. aasta põhjendatud ettepanekut nõukogu otsuse kohta, millega järeldatakse ilmset ohtu, et Poola Vabariik rikub oluliselt õigusriigi põhimõtet, ja mis esitati vastavalt ELi lepingu artikli 7 lõikele 1 (COM(2017)0835),

– võttes arvesse Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) 19. juuli 2022. aasta aruannet „Europe's civil society: still under pressure“ (Euroopa kodanikuühiskond: endiselt surve all), 8. juuni 2022. aasta aruannet „Põhiõiguste aruanne – 2022“, 19. augusti 2022. aasta aruannet „Protecting civic space in the EU“ (Kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kaitsmine ELis), 3. novembri 2022. aasta aruannet „Antisemitism – Overview of antisemitic incidents recorded in the European Union 2011-2021“ (Antisemitism: ülevaade Euroopa Liidus registreeritud antisemiitlikest vahejuhtumitest ajavahemikul 2011–2021) ning FRA teisi aruandeid, andmeid ja vahendeid, eelkõige Euroopa Liidu põhiõiguste infosüsteemi (EFRIS),

– võttes arvesse oma 25. oktoobri 2016. aasta resolutsiooni soovitustega komisjonile ELi demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste mehhanismi loomise kohta[3],

– võttes arvesse oma 1. märtsi 2018. aasta resolutsiooni komisjoni otsuse kohta kohaldada Euroopa Liidu lepingu artikli 7 lõiget 1 seoses olukorraga Poolas[4],

– võttes arvesse oma 19. aprilli 2018. aasta resolutsiooni vajaduse kohta luua Euroopa väärtuste rahastamisvahend, millega toetatakse Euroopa Liidus kohalikul ja riiklikul tasandil põhiväärtusi edendavaid kodanikuühiskonna organisatsioone[5],

– võttes arvesse oma 12. septembri 2018. aasta resolutsiooni ettepaneku kohta, millega kutsutakse nõukogu üles järeldama Euroopa Liidu lepingu artikli 7 lõike 1 alusel ilmset ohtu, et Ungari rikub oluliselt liidu aluseks olevaid väärtusi[6],

– võttes arvesse oma 14. novembri 2018. aasta resolutsiooni vajaduse kohta luua ELi terviklik demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste kaitse mehhanism[7],

– võttes arvesse oma 7. oktoobri 2020. aasta resolutsiooni ELi demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste mehhanismi loomise kohta[8],

[3] ELT C 215, 19.6.2018, lk 162.
[4] ELT C 129, 5.4.2019, lk 13.
[5] ELT C 390, 18.11.2019, lk 117.
[6] ELT C 433, 23.12.2019, lk 66.
[7] ELT C 363, 28.10.2020, lk 45.
[8] ELT C 395, 29.9.2021, lk 2.

– võttes arvesse oma 13. novembri 2020. aasta resolutsiooni COVID-19 leviku tõkestamise meetmete mõju kohta demokraatiale, õigusriigile ja põhiõigustele[9],

– võttes arvesse oma 10. juuni 2021. aasta resolutsiooni õigusriigi olukorra kohta Euroopa Liidus ja tingimuslikkuse määruse (EL, Euratom) 2020/2092 kohaldamise kohta[10],

– võttes arvesse oma 24. juuni 2021. aasta resolutsiooni, mis käsitleb komisjoni 2020. aasta aruannet õigusriigi kohta[11],

– võttes arvesse oma 8. juuli 2021. aasta resolutsiooni liidu eelarve kaitsmiseks kehtestatud üldise tingimuslikkuse korra kohaldamise suuniste koostamise kohta[12],

– võttes arvesse oma 11. novembri 2021. aasta resolutsiooni demokraatia ning massiteabevahendite vabaduse ja mitmekesisuse tugevdamise kohta ELis: tsiviil- ja kriminaalõiguse kohaste meetmete lubamatu kasutamine ajakirjanike, valitsusväliste organisatsioonide ja kodanikuühiskonna vaikima sundimiseks[13],

– võttes arvesse oma 15. detsembri 2021. aasta resolutsiooni korruptsiooni, reeglitevastaselt tehtud kulutuste ning ELi ja riiklike rahaliste vahendite omastamise vastaste ennetusmeetmete hindamise kohta erakorraliste rahaliste vahendite ja kriisiga seotud kuluvaldkondade puhul[14],

– võttes arvesse oma 8. märtsi 2022. aasta resolutsiooni kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ahenemise kohta Euroopas[15],

– võttes arvesse oma 10. märtsi 2022. aasta resolutsiooni õigusriigi ja Euroopa Kohtu otsuse tagajärgede kohta[16],

– võttes arvesse oma 19. mai 2022. aasta resolutsiooni õigusriigi olukorda käsitleva Euroopa Komisjoni 2021. aasta aruande kohta[17],

– võttes arvesse oma 9. juuni 2022. aasta resolutsiooni õigusriigi ja Poola riikliku taastekava võimaliku heakskiitmise kohta[18],

– võttes arvesse oma 15. septembri 2022. aasta resolutsiooni, mis käsitleb ettepanekut võtta vastu nõukogu otsus, millega tehakse Euroopa Liidu lepingu artikli 7 lõike 1 alusel kindlaks, et on ilmne oht, et Ungari rikub oluliselt liidu aluseks olevaid väärtusi[19],

[9] ELT C 415, 13.10.2021, lk 36.
[10] ELT C 67, 8.2.2022, lk 86.
[11] ELT C 81, 18.2.2022, lk 27.
[12] ELT C 99, 1.3.2022, lk 146.
[13] ELT C 205, 20.5.2022, lk 2.
[14] ELT C 251, 30.6.2022, lk 48.
[15] ELT C 347, 9.9.2022, lk 2.
[16] ELT C 347, 9.9.2022, lk 168.
[17] ELT C 479, 16.12.2022, lk 18.
[18] ELT C 493, 27.12.2022, lk 108.
[19] Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2022)0324.

– võttes arvesse oma 15. septembri 2022. aasta resolutsiooni põhiõiguste olukorra kohta Euroopa Liidus 2020. ja 2021. aastal[20],

– võttes arvesse oma 20. oktoobri 2022. aasta resolutsiooni õigusriigi kohta Maltal viis aastat pärast Daphne Caruana Galizia mõrvamist[21],

– võttes arvesse oma 20. oktoobri 2022. aasta resolutsiooni LGBTIQ+ kogukonna liikmete vastu suunatud vaenukuritegude sagenemise kohta kogu Euroopas, arvestades hiljutist homofoobset mõrva Slovakkias[22],

– võttes arvesse oma 10. novembri 2022. aasta resolutsiooni rassilise võrdsuse, mittediskrimineerimise ja rassismivastasuse kohta ELis[23],

– võttes arvesse oma 24. novembri 2022. aasta resolutsiooni hinnangu kohta sellele, kas Ungari täidab õigusriigi tingimuslikkuse määruses sätestatud õigusriigi tingimusi, ning Ungari taaste- ja vastupidavuskava hetkeseisu kohta[24],

– võttes arvesse oma 30. märtsi 2023. aasta resolutsioon, mis käsitleb 2022. aasta aruannet õigusriigi kohta – õigusriigi olukord Euroopa Liidus[25],

– võttes arvesse oma PEGA uurimiskomisjoni raportit ning PEGA resolutsiooni ja soovitusi[26],

– võttes arvesse oma demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste järelevalverühma (DRFMG) tagasisidearuandeid, lähetusaruandeid, kirjalikke küsimusi ja vastuseid[27],

– võttes arvesse kodukorra artiklit 54,

– võttes arvesse õiguskomisjoni arvamust,

– võttes arvesse kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjoni raportit (A9-0000/2023),

Kohtusüsteemid

1. kordab, et sõltumatu kohtusüsteem on õigusriigi alustala, kuna see on tõhusa õiguskaitsevahendi eeltingimus, kui õigusi ja vabadusi ei anta või neid rikutakse; rõhutab, et sõltumatu ja tõhus kohtusüsteem on ELi õiguse rakendamiseks hädavajalik, arvestades, et komisjon toetub ELi õiguse jõustamisel liikmesriikide õigusasutustele; väljendab muret selle pärast, et selline nõuete täitmise eeldus muutub nõuete täitmise teeskluseks, kui komisjon eirab riiklike õigusasutuste puudusi; märgib murega, et kuigi

[20] Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2022)0325.
[21] Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2022)0371.
[22] Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2022)0372.
[23] Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2022)0389.
[24] Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2022)0422.
[25] Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2023)0094.
[26] Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2023)0244.
[27] DRFMG kogu järelevalvetegevust näeb aadressil: https://www.europarl.europa.eu/committees/et/libe-democracy-rule-of-law-and-fundament/product-details/20190103CDT02662.

mõned kohtusüsteemid võivad paberil olla tugevad, ei ole nad mõnel juhul riigi kaaperdamise, poliitilise sekkumise või onupojapoliitika suhtes immuunsed; on teadlik asjaolust, et seda on raske tuvastada lihtsalt ametlike struktuuride hindamisega; nõuab seetõttu tungivalt, et komisjon viiks läbi kvalitatiivsema analüüsi, mis hõlmaks kontekstielemente;

2. märgib, et komisjon leiab, et ELi liikmesriikide vahel on kohtute sõltumatuse ja kaitsemeetmete osas suured erinevused; märgib, et aruandes mainitakse mitmeid positiivseid algatusi ja käimasolevat tegevust seoses kohtute haldamise nõukodadega, eelkõige Luksemburgis, Madalmaades, Portugalis, Itaalias, Rootsis, Soomes ja Ungaris; rõhutab siiski, et sõltumatu hindamise andmetel saab Ungari kohtusüsteemi sõltumatusega seotud neljast üliolulisest vahe-eesmärgist täielikult ellu viia ainult ühe[28]; märgib, et komisjon leiab, et Poolas, Slovakkias, Bulgaarias, Hispaanias ja Küprosel tuleb veel tegeleda kohtute haldamise nõukodade probleemidega; märgib murega, et distsiplinaarmenetlusi võib kasutada kohtute sõltumatuse piiramise vahendina, nagu see on Poolas ja Bulgaarias; märgib, et komisjon on lõpuks andnud Poola Euroopa Liidu Kohtusse (EKL) seoses ELi õiguse rikkumisega Poola konstitutsioonikohtu poolt;

3. märgib, et komisjon leiab, et kuigi teatavad liikmesriigid – sealhulgas Soome, Austria, Sloveenia, Küpros, Rootsi ja Ungari – on teinud algatusi või teatanud algatustest kohtunike ametisse nimetamise protsesside ja kõrgete kohtute toimimise parandamiseks, on Maltal, Kreekas, Leedus, Lätis ja Iirimaal kõrgetasemeliste kohtunike ametisse nimetamisega endiselt probleeme; rõhutab, et Poolas on endiselt tõsine mure seoses varem ametisse nimetatud ülemkohtu kohtunikega, sealhulgas selle esimese esimehega, ning asjaoluga, et jätkuvalt ei täideta Euroopa Liidu Kohtu eelotsust kohtunike ametisse nimetamise kohta erakorralise kontrolli kotta; märgib, et komisjon leiab, et Slovakkias tekitab kohtunikele seoses nende kohtulahenditega kehtestatud õiguse kuritarvitamise kuritegu jätkuvalt muret, kuna sellel on kohtunikele negatiivne psühholoogiline mõju ja see on uurimisasutustele koormav;

Korruptsioon

4. kordab, et korruptsioon ohustab tõsiselt õigusriigi põhimõtet ning õõnestab tõsiselt usaldust demokraatia vastu ja võrdsust seaduse ees; kutsub liikmesriike üles tegema palju rohkem korruptsiooni kaotamiseks;

5. peab kahetsusväärseks, et hoolimata sellest, et kõik liikmesriigid on kehtestanud korruptsioonivastased strateegiad, on korruptsiooni tajumine ELis väga erinev, kusjuures kõige vähem korrumpeerunud on Taani, Soome, Rootsi ja Madalmaad, samas kui korruptsiooni tajutav tase Bulgaarias, Maltal, Ungaris, Kreekas ja Sloveenias on murettekitav[29]; märgib ühtlasi murega, et komisjon leiab, et mõned liikmesriigid, nagu Bulgaaria, Malta, Ungari, Kreeka ja Sloveenia, ei ole veel saavutanud häid tulemusi

[28] Ungari Helsingi komitee, *Updated summary assessment on Hungary's compliance with the four super milestones aimed at restoring the independence of the judiciary* (Ajakohastatud kokkuvõtlik hinnang sellele, kuidas Ungari täidab nelja üliolulist vahe-eesmärki, mille abil püütakse taastada kohtusüsteemi sõltumatus), 9. oktoober 2023.
[29] Transparency International, *Korruptsiooni tajumise indeks*, 31. jaanuari 2023.

selliste suurkorruptsioonijuhtumite uurimisel ja nende eest vastutusele võtmisel, mis viiksid hoiatava mõjuga lõplike süüdimõistvate kohtuotsusteni;

6. rõhutab, et liikmesriikide valitsused ja ELi ametnikud peaksid olema eeskujuks, hoidudes mis tahes korruptiivsest tegevusest, ning et korruptsiooniuurimisse ei tohiks olla valitsusepoolset ega poliitilist sekkumist; juhib tähelepanu sellele, et nagu näitab Qatargate, võivad korruptsioonis osaleda ka ELi ametnikud, ning kordab seetõttu oma nõudmist, et aastaaruanne hõlmaks ka ELi institutsioone;

7. mõistab hukka asjaolu, et Malta jätkab oma investoritele kodakondsuse andmise kava rakendamist, mis on suur korruptsiooni ja muude kuritegude oht, eriti arvestades samme, mida mitmed teised liikmesriigid on võtnud investoritele kodakondsuse andmise kavade kaotamise tagamiseks; kinnitab veel kord oma seisukohta, et komisjon peaks kasutama oma eelisõigust, et teha ettepanekuid õigusaktide kohta ja algatada ELi seadusandlik keeld kõigile investoritele kodakondsuse andmise kavadele ELis;

8. on seisukohal, et Euroopa Prokuratuuri liikmesus peaks olema ELi rahaliste vahendite saamise eeltingimus; kordab oma nõudmist laiendada Euroopa Prokuratuuri volitusi;

9. märgib, et korruptsioon võib hõlmata riiklikke asutusi, sealhulgas kohtu- ja politseiasutusi, kes peaksid selle vastu võitlema; on seisukohal, et ELi asutustel, näiteks Europolil, võiks olla oluline roll korruptsiooni uurimisel ja tõendite kogumisel, kuid Europoli osalemise riikliku heakskiitmise nõue on takistuseks; nõuab Europoli volituste tugevdamist, et võimaldada tal uurida eespool kirjeldatud korruptsioonijuhtumeid;

Sõltumatud asutused

10. rõhutab, et kontrolli- ja tasakaalustussüsteem saab toimida ainult siis, kui ombudsmanid, riiklikud inimõiguste institutsioonid, auditeerimisasutused, võrdõiguslikkusega tegelevad asutused ja kõik muud sõltumatud asutused saavad toimida ning neil on piisavalt ulatuslikud volitused, sõltumatus ja piisav rahastamine;

11. märgib, et komisjon leiab, et olukord on liikmesriigiti väga erinev: Küprosel, Slovakkias, Luksemburgis, Portugalis, Sloveenias ja Poolas on toimunud mõningane areng õiges suunas, kusjuures Leedus, Ungaris ja Horvaatias on endiselt probleeme, samas kui Itaalias, Tšehhis, Maltal ja Rumeenias ei ole ikka veel ühtegi riiklikku inimõigustega tegelevat asutust, ning Bulgaarias, Hispaanias ja Austrias on ametisse nimetamine viibinud mitmes sõltumatus asutuses ja Poola seab riigikontrolli tõhusat toimimist ohtu; võtab suure murega teadmiseks hiljutised sündmused Kreekas, kus sõltumatud asutused, nagu Kreeka sideturbe ja privaatsuse amet (ADAE) ja Kreeka andmekaitseasutus, on nuhkvara ebaseadusliku kasutamist puudutava töö tõttu olnud üha suurema surve all, kusjuures Kreeka parlament asendas ADAE juhatuse liikmed hiljuti suure rutuga ilmselt ADAE eelseisva otsuse tõttu määrata Kreeka luureagentuurile trahv;

Meediavabadus ja meedia mitmekesisus

12. rõhutab, et ilma meedia mitmekesisuse ja meediavabaduseta ei saa demokraatlik elu ja õigusriik ellu jääda;

13. rõhutab meediaomandi läbipaistvuse tähtsust; märgib, et komisjon leiab, et alates 2022. aasta õigusriigi olukorda käsitlevast aastaaruandest on Kreekas, Luksemburgis ja Rootsis vastu võetud uued õigusaktid, millega suurendatakse meediaomandi läbipaistvust või parandatakse meediaomandit käsitleva teabe avalikku kättesaadavust, ning et selliseid õigusakte on Küprosel tugevdatud, samal ajal kui Bulgaarias, Tšehhis ja Prantsusmaal on muudatuste tegemine veel pooleli; märgib samuti, et komisjon leiab, et meediat reguleerivaid asutusi kaitsevad ebapiisavad kaitsemeetmed lubamatu poliitilise mõju vastu ning ametiasutustel puuduvad vahendid, eelkõige Ungaris, Sloveenias, Poolas, Kreekas ja Rumeenias;

14. rõhutab, kui oluline on avalik-õigusliku meedia toimetuslik sõltumatus ja kõigi liikmesriikide kohustus seda austada;

15. kutsub nõukogu ja komisjoni üles tagama sõltumatule ja üleeuroopalisele kvaliteetsele ajakirjandusele riigi, piirkondlikul ja kohalikul tasandil piisavad rahalised vahendid;

Ajakirjanike kaitse

16. tuletab meelde, et sõltumatu ajakirjandus on demokraatliku õigusriigi oluline osa olulise kontrolli- ja tasakaalustussüsteemi osana ning avaliku kontrolli element; väljendab muret mitme valitsuse tahtlike katsete pärast vaigistada ajakirjanikke, kes paljastavad väärtegusid;

17. peab kahetsusväärseks ajakirjanike turvalisuse murettekitavaid suundumusi mitmes liikmesriigis; märgib, et Euroopa Nõukogu ajakirjanduse kaitse ja ajakirjanike turvalisuse edendamise platvorm on alates 2015. aastast registreerinud üle 1600 ohuteate; peab kahetsusväärseks ajakirjaniku hirmutamist valimiskampaaniate ajal, näiteks hiljuti Slovakkias toimunud valimistel;

18. peab kahetsusväärseks, et vaatamata erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide väljendatud muredele ei ole Malta kavandatud vaigistuskaebuste vastased sätted ajakirjanike töö kaitsmiseks piisavad[30]; kutsub Kreeka valitsust üles tegelema tõsiste probleemidega, mis on kindlaks tehtud meediavabaduse kiirreageerimise algatuses – see on liit, mis seirab ja jälgib ajakirjandus- ja meediavabaduse rikkumisi ning reageerib neile, eelkõige seoses meelevaldse jälgimise, karistamatuse või ajakirjanike vastu suunatud kuritegude, üldsuse osalemise vastaste strateegiliste hagide, meedia sõltumatuse ja mitmekesisusega[31]; märgib suure murega, et prantsuse ametivõimud pidasid hiljuti kinni ühe reporteri, ilmselt tema allikate paljastamise eesmärgil, ning „De Correspondenti“ heaks töötava Hollandi ajakirjaniku ebaseaduslikku pealtkuulamist;

19. nõuab, et ELi institutsioonid jõuaksid kiiresti kokkuleppele ambitsioonikas üldsuse osalemise vastaste strateegiliste hagide direktiivis; kutsub komisjoni üles uurima võimalust võtta vastu veel õigusakte, et käsitleda kõiki üldsuse osalemise vastaste strateegiliste hagide juhtumeid;

[30] Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik, *Kiri Malta Esindajatekoja esimehele*, 26. september 2023.
[31] International Press Institute, *Murdered, surveilled and sued: decisive action needed to protect journalists and salvage press freedom in Greece* (Mõrvatud, jälitatud ja kohtu alla antud: vaja on otsustavaid meetmeid ajakirjanike kaitsmiseks ja ajakirjandusvabaduse päästmiseks Kreekas), 27. september 2023.

20. mõistab teravalt hukka Giorgos Karaivazi mõrva põhjaliku uurimise puudumise; märgib, et kaks väidetavat tapjat vahistati rohkem kui kaks aastat pärast mõrva tõendite alusel, mis tundusid olevat politseile kogu aeg kättesaadavad; on seisukohal, et mõrva peamist korraldajat ei ole ikka veel tuvastatud; märgib, et Karaivaz – nagu Daphne Caruana Galizia ja Ján Kuciak – uuris korruptsiooni ja kuritegevust ning tal võis olla vaenlasi kõrgetel kohtadel, sealhulgas poliitilistes ringkondades; juhib tähelepanu sellele, et Daphne Caruana Galizia mõrva kahtlusaluse üle ei ole ikka veel kohut mõistetud, samuti ei ole ametiasutused piisavalt käsitlenud kõiki tema uuritud korruptsiooni- ja kuriteojuhtumeid;

21. mõistab hukka ajakirjanike ebaseadusliku jälgimise, eelkõige nuhkvara abil; on nördinud komisjoni keeldumisest rakendada kõiki Pegasuse eriuurimiskomisjoni soovitusi ja peab seda tegevusetuseks; juhib tähelepanu sellele, et ühelgi arvukatel ajakirjanike, aktivistide, poliitikute, juristide ja muude poliitiliste sihtmärkide vastu suunatud nuhkvara kuritarvitamise juhtumitel ei ole õiglust saavutatud; järeldab seetõttu, et vastupidiselt komisjoni oletusele ei ole paljud riiklikud ametiasutused valmis ega suutelised seda küsimust käsitlema, jättes tõhusate õiguskaitsevahendite ja demokraatiata ohvrid kaitseta; on sügavalt mures nuhkvara kuritarvitamise karistamatuse heidutava mõju pärast ajakirjanikele ja nende allikatele;

22. rõhutab, et nuhkvara ebaseadusliku kasutamise mõju on palju tuntavam liikmesriikides, kus ohvrite uurimise ja hüvitise andmisega tegelevad asutused, kes tegelevad ohvritele hüvitise andmisega ja tagavad vastutuse, on riigi kontrolli alla võetud, ning õigusriigi kriisi ja kohtuvõimu sõltumatuse ohustatuse korral ei saa riikide ametiasutustele tugineda; kutsub seetõttu komisjoni üles kehtestama õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes sihtotstarbelise riigipõhise järelevalve ja soovitused, mis on seotud nuhkvara ebaseadusliku kasutamisega liikmesriikides, hinnates riigiasutuste reageerimisvõimet sihtrühma kuuluvatele isikutele õiguskaitse pakkumisel;

Läbipaistvus ja teabele juurdepääs

23. peab kahetsusväärseks, et paljudel kodanikel, ajakirjanikel ja parlamendiliikmetel on paljudes liikmesriikides jätkuvalt raskusi teabe saamisel ja dokumentidele juurdepääsul; rõhutab, et liiga sageli häirivad avaliku sektori asutused tahtlikult juurdepääsu teabele ja dokumentidele, näiteks ebaproportsionaalselt viivitades otsuste tegemisega või andes üksnes kunstliku juurdepääsu, tehes teabe ainult osaliselt kättesaadavaks;

Kodanikuühiskonna ruum

24. märgib, et õigusriigi kaitsmisel on kodanikuühiskonnal ja selle normaalsel tegutsemisruumil tähtis osa, ning kordab oma nõudmist, et liikmesriikide kodanikuühiskonna seisundile pühendataks eraldi peatükk; täheldab, et komisjon leiab, et Malta, Iirimaa, Bulgaaria, Leedu ja Saksamaa on teatanud jõupingutustest või alustanud jõupingutusi kodanikuühiskonna raamistiku parandamiseks, ning leiab, et kodanikuühiskond seisab silmitsi eriliste probleemidega Küprosel, Kreekas, Hispaanias, Itaalias ja Prantsusmaal ning Ungaris ja Poolas jätkuvad tõsised süsteemsed piirangud; kutsub kõiki liikmesriike üles tunnustama kodanikuühiskonna organisatsioone demokraatlikus elus oluliste sidusrühmadena ja looma kodanikuühiskonnale soodsa keskkonna;

25. kutsub komisjoni üles jätkama sihtotstarbelise rahastamise kaudu investeerimist kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkuse suurendamisse, et liikmesriikide õigusriigiolukorda jälgida ja sellest aru anda, ning tagada protsessis osalevale kodanikuühiskonnale piisav kaitse;

Vähemuste kaitse

26. märgib, et demokraatia ja õigusriigi põhimõtte tagasilangus ning vähemuste õiguste õõnestamine käivad sageli käsikäes, rõhutades veel kord vajadust tervikliku lähenemisviisi järele demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste järelevalvele tulevastes aruannetes; peab kahetsusväärseks edusammude puudumist vähemuste kaitsmisel kogu ELis; mõistab hukka vähemusrühmade vastu suunatud vaenukõne, sealhulgas valitsuse või poliitiliste ametnike poolt;

27. kutsub ELi liikmesriike üles muutma LGBTIQ+ õiguste kaitse tõeliseks ja valdkondadevaheliseks prioriteediks kõigis poliitikavaldkondades; kutsub komisjoni üles kasutama kõiki olemasolevaid vahendeid, et tagada LGBTIQ-inimeste õiguste austamine kogu ELis, sealhulgas rikkumismenetluste kasutamine liikmesriikide vastu; kutsub liikmesriike üles võtma arvesse Euroopa Nõukogu diskrimineerimisvastase võitluse, mitmekesisuse ja kaasamise juhtkomitee 12 soovitust LGBTIQ+ inimeste vastu suunatud vihakuritegude vastu võitlemiseks ning rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoni soovitusi[32]; võtab teadmiseks Rumeenia hiljutise seaduseelnõu, mille eesmärk on järgida EKLi 2018. aasta otsust Comani kohta[33], ning kriitikat, et seaduseelnõuga rakendatakse seda otsust vaid väga kitsalt ja sellega ei tagata samasoolistele paaridele võrdseid õigusi[34];

28. kinnitab veel kord, et naiste õigused on inimõigused ning et miski ei saa õigustada naiste õiguste ja autonoomia taandarengut; mõistab eelkõige hukka mitmes liikmesriigis toimepandud rünnaku naiste ja tütarlaste seksuaal- ja reproduktiivtervisele ning õigustele; on veendunud, et õigus ohutule ja seaduslikule abordile peaks sisalduma põhiõiguste hartas;

29. kutsub komisjoni üles lisama järgmisse aruandesse vähemuste kaitse uue samba, milles kaardistatakse kõik ksenofoobia, rassismi, antisemitismi, islamofoobia, romavastasuse ja LGBTIQ-foobia vormid kõigis liikmesriikides;

30. väljendab pettumust komisjoni aegluse üle tegeleda põhiõiguste alaste õigusaktide ja kohtupraktika mittejärgimise probleemiga liikmesriikides; lükkab tagasi komisjoni tõlgenduse, mille kohaselt riiklike ametiasutuste keeldumist järgida Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuseid põhiõigustega seotud kohtuasjades tuleb käsitada „individuaalsete juhtumitena“, mitte käsitleda rikkumismenetlustes; nõuab

---

[32] Euroopa Nõukogu, diskrimineerimisvastase võitluse, mitmekesisuse ja kaasamise juhtkomitee, soovituse CM/Rec(2010)5 rakendamise temaatiline läbivaatamine, 14. september 2023;Euroopa Nõukogu, rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon, ECRI üldine poliitiline soovitus nr 17 LGBTI-inimeste vastu suunatud sallimatuse ja diskrimineerimise ennetamise ja tõkestamise kohta, 28. september 2023.

[33] Euroopa Kohtu 5. juuni 2018. aasta otsus, Curtea Constituñională (Rumeenia konstitutsioonikohtu) ELi toimimise lepingu artikli 267 alusel esitatud eelotsusetaotlus, ECLI:EU:C:2018:385.

[34] Euractiv, *Romanian LGBTQ+ community wants equal rights, not special conditions* (Rumeenia LGBTQ+ kogukond soovib võrdseid õigusi, mitte eritingimusi), 22. september 2023.

tungivalt, et komisjon kui aluslepingute täitmise järelevalvaja täidaks oma kohustust jõustada ELi inimõigustealane õigus ja ei tugineks eraõiguse jõustamisele;

Valdkondadevahelised järeldused demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste olukorra kohta kogu ELis

31. väljendab eespool öeldut silmas pidades sügavat muret demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste õõnestamise pärast kogu ELis; rõhutab, et arvestades, et komisjoni õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes esitatud olukord näitab paljusid murettekitavaid arenguid, tundub olukord veelgi murettekitavam, kui võtta arvesse muid sõltumatuid aruandeid ja allikaid; rõhutab, et isegi kui mõned liikmesriigid on demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste kaitsmisel ja edendamisel eeskujuks vastastikku sõltuvas ja avatud Euroopa Liidus, ohustab ja õõnestab nende väärtuste langemine teistes liikmesriikides ELi institutsioone ja olukorda ELis tervikuna;

ELi õigusaktide jõustamine

32. märgib, et kogu ELi õiguse nõuetekohane jõustamine on õigusriigil põhineva liidu eeltingimus; mõistab hukka asjaolu, et mitu liikmesriiki ei järgi mõnikord avalikult ja häbematult ELi õigust erinevates valdkondades, nagu varjupaigaküsimused, sanktsioonide rakendamine ja inimõigusi käsitlevad õigusaktid; rõhutab, et see võib muuta ELi seadusevabaks tsooniks, kus mõned liikmesriigid tunnevad end teistest võrdsemalt ning kodanike õigused ja vabadused ei ole võrdselt kaitstud;

33. tuletab komisjonile meelde, et ta on eelkõige aluslepingute täitmise järelevalvaja; rõhutab, et aruande esitamine ei ole piisav õigusriigi põhimõttel põhineva liidu tugevdamiseks, kuid aruanne peaks viima konkreetsete jõustamismeetmete võtmiseni, eriti juhul, kui soovitusi ei täideta täielikult;

34. peab äärmiselt kahetsusväärseks asjaolu, et komisjon ei võta ELi õiguse jõustamiseks tugevamaid meetmeid; kutsub seetõttu komisjoni üles suurendama uute rikkumismenetluste arvu ning viima olemasolevaid rikkumismenetlusi julgemalt ja kiireloomulisemalt edasi; kutsub komisjoni üles mitte kasutama liikmesriikidega dialoogi ega katsemenetlust tähtajatu vahendina, et vältida tegelike rikkumismenetluste algatamist; kutsub komisjoni üles vaatama läbi oma poliitikat – millel puudub aluslepingutes alus –, et mitte kasutada õiguste rikkumise hagisid „üksikjuhtumite" puhul, kuna see poliitika on viinud kodanikelt kogu ELis tõsiste õiguste äravõtmiseni, eriti kui nende endi valitsused keelduvad ELi õiguse või Euroopa Kohtu otsuste täitmisest, kuna enamik neist juhtumitest ei ole üksikjuhtumid, vaid käsitlevad strateegilisi ja põhiküsimusi;

35. täheldab püsivat probleemi, mis on seotud Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste puuduliku rakendamisega, märkides ära Euroopa Nõukogu ministrite komitee hiljutised otsused[1]; tunneb heameelt Euroopa Inimõiguste Kohtu juhtivate otsuste elluviimist käsitlevate süsteemsete näitajate lisamise üle õigusriigi olukorda käsitlevasse aruandesse alates selle 2022. aasta väljaandest; kutsub komisjoni siiski üles koostama tulemustabeli, mis on pühendatud iga demokraatiat, õigusriiki ja põhiõigusi käsitleva Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse täitmise jälgimisele, ning integreerima selle täielikult iga-aastasesse õigusriigi olukorda käsitlevasse aruandesse;

kutsub liikmesriike üles viivitamata rakendama menetluses olevaid kohtuotsuseid ja kutsub komisjoni üles hindama tagajärgi ELi õiguse järgimisele ning esitama vajaduse korral rikkumishagi;

Õigusriigi olukorda käsitlev aruanne kui vahend

36. tunnistab, et õigusriigi olukorda käsitlev aruanne on muutunud võrdlusaluseks ELi institutsioonide töös õigusriigi küsimustes ELis ja konkreetsetes liikmesriikides;

37. tunnistab, et komisjoni aruanne õigusriigi kohta on muutunud põhjalikumaks alates selle loomisest 2020. aastal; peab siiski kahetsusväärseks, et 2023. aasta aruannet ei laiendatud ulatusliku uue samba lisamisega märkimisväärselt; kordab oma seisukohta, et aruanne peaks hõlmama Euroopa Liidu lepingu artiklis 2 sätestatud väärtuste täielikku ulatust, kuna neid ei saa vaadelda eraldi; kutsub komisjoni üles järgmisel aastal aruande ulatust laiendama;

38. tunneb muret selle pärast, et komisjon on oma püüdlustes olla faktiline ja õiglane mõnikord õigusriigi probleemide tuvastamisel liikmesriikides liiga diplomaatiline ja ebatäpne; peab kahetsusväärseks, et eufemistliku keele kasutamine ning kunstlikult võrdne arv järeldusi ja soovitusi liikmesriigi kohta varjab liikmesriikide tegelikke erinevusi; on veendunud, et soovituste täitmise hindamine peaks olema täpsem ja kvalitatiivsem ning tuginema mitte ainult seadusandlikele muudatustele, vaid ka tegelikele ja sõltumatutele tõenditele nende rakendamise kohta praktikas; märgib mõnikord esinevaid suuri erinevusi riikide peatükkide kokkuvõtete ja peatükkide endi põhjaliku sisu vahel, mis viitab toimetuslikule sekkumisele;

39. kinnitab veel kord, et paljusid neist probleemidest on võimalik lahendada, kaasates aruande koostamisse sõltumatu eksperdirühma, sest diplomaatilised kaalutlused oleksid neile vähem siduvad; kutsub komisjoni üles oma seisukohta selles küsimuses uuesti läbi vaatama ja uurima kõiki võimalusi sõltumatute ekspertide kaasamiseks järgnevatesse õigusriigi olukorda käsitlevatesse aruannetesse;

40. kinnitab, et õigusriigi olukorda käsitlev aastaaruanne ei ole eesmärk omaette, sest olukorra jälgimine ei ole piisav, vaid peaks pigem viima konkreetsete täitmise tagamise meetmete võtmiseni tuvastatud puuduste suhtes;

Institutsioonidevaheline koostöö ja menetlused õigusriigi valdkonnas

41. võtab teadmiseks nõukogu käimasoleva õigusriigialase dialoogi hindamise ja nõukogu väljendatud seisukoha, et nõukogu kaalub selles kontekstis edasist võimalikku institutsioonidevahelist koostööd; palub nõukogul muuta oma õigusriigialane dialoog kaasavamaks, kutsudes oma istungitele teisi institutsioone ja sidusrühmi, eelkõige Euroopa Nõukogu organeid, nagu Veneetsia komisjon, ja Euroopa Parlamendi esindajaid;

42. peab kahetsusväärseks, et komisjon ja nõukogu on siiani tagasi lükanud parlamendi ettepaneku sõlmida institutsioonidevaheline kokkulepe õigusriigi põhimõtte kohta; kinnitab veel kord oma valmisolekut jätkata läbirääkimisi selle lepingu üle;

43. kutsub teisi institutsioone üles uurima vahepeal vähemalt edasist koostööd kavandatud institutsioonidevahelise demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste katseprojekti raames, mis aitaks suurendada institutsioonidevahelist usaldust praktilisel viisil, eelkõige jagades järelevalvet, dialoogi ja kohtumiste tavasid;

44. mõistab hukka, et käimasolevates ELi lepingu artikli 7 lõike 1 kohastes menetlustes ei ole tehtud edusamme; nõuab tungivalt, et nõukogu käsitleks kõiki uusi arengusuundi, millel on õigusriigile, demokraatiale ja põhiõigustele mõju; kordab, et kutsub nõukogu üles käsitlema selle menetluse raames soovitusi, rõhutades, et sellise meetmega edasine viivitamine tähendaks õigusriigi põhimõtte rikkumist nõukogu enda poolt; nõuab kindlalt, et Euroopa Parlamendi rolli ja pädevust austatakse;

45. kutsub komisjoni üles lisama demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste tingimused kõikidesse eelarvelistesse vahenditesse ja protsessidesse, neid rangelt jälgima ja kaitsma; kutsub sellega seoses komisjoni üles mitte vabastama ühtekuuluvusfondide vahendeid Ungari jaoks, välja arvatud juhul, kui kõik eeltingimused on täielikult täidetud ja selle liikmesriigi kohtusüsteemi saab paberil ja praktikas pidada täiesti sõltumatuks; kutsub komisjoni ja nõukogu üles kohaldama vajaduse korral õigusriigi tingimuslikkuse määrust täiendavalt ja viivitamata ning mitte tühistama Ungari suhtes võetud meetmeid enne, kui kõik vahe-eesmärgid on tegelikult täidetud; kutsub komisjoni üles rangelt kontrollima, kas õigusriigiga seotud vahe-eesmärgid eri liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavades on täidetud rahaliste vahendite väljamaksmise tingimusena, kui liikmesriigid esitavad maksetaotlusi; palub komisjonil anda esmane vastutus nende tingimuste kohaldamise eest õigusriigi eest vastutavatele volinikele;

°

° °

46. teeb presidendile ülesandeks edastada käesolev resolutsioon nõukogule ja komisjonile.